

KLASSIEKE VORMENTAAL en BETEKENIS

Waarom de Klassieke Vormentaal nog steeds betekenis heeft

Bewerking met ChatGPT

Inleiding

Waarom blijven bepaalde historische steden, dorpen en gebouwde omgevingen over de gehele wereld leefbaar —

zelfs na eeuwen van verandering, uitbreiding, functiewijziging en culturele vermenging — terwijl veel hedendaagse architectuur en stedelijke ontwikkeling reeds na enkele decennia haar vanzelfsprekendheid lijkt te verliezen?

Die vraag raakt aan een aspect dat binnen de moderne architectuurcultuur opmerkelijk weinig wordt onderzocht:

de werking van de vormentaal zelf.

Niet alleen de stedenbouwkundige structuur,
de infrastructuur,
de dichtheid of het programma blijken bepalend,
maar ook de wijze waarop vorm zich tot mens, tijd en bewoning verhoudt.

Reeds in 1982 leverde Demetri Porphyrios met zijn essay *Classicism is not a Style* een belangrijke bijdrage aan deze discussie. Daarin stelde hij dat classicisme niet gereduceerd kan worden tot historische stilering of esthetische voorkeur, maar moet worden begrepen als een dieper cultureel ordeningsprincipe.

Juist daar blijkt de klassieke vormentaal een uitzonderlijke positie in te nemen.

Van Mesopotamië, India en China,
tot Griekenland, Rome, Byzantium, de islamitische wereld, de renaissance en de neo-stijlen —
steeds opnieuw ontstonden gebouwde omgevingen waarin orde, ritme, proportie, hiërarchie en menselijke schaal werden ingezet als dragers van continuïteit en bewoning.

Deze tradities verschilden sterk in cultuur, religie, klimaat en materiaalgebruik,
maar bezaten vaak een opmerkelijk gemeenschappelijk kenmerk:
de gebouwde omgeving werd niet opgevat als autonoom object,
maar als onderdeel van een grotere ruimtelijke en culturele samenhang.

Daarom blijken juist deze klassieke en traditioneel geordende structuren een bijzonder vermogen te bezitten om:

- verandering te verdragen,
- hybride groei op te nemen,
- verschillende stijlperioden te absorberen,
- nieuwe functies toe te laten,
- en leefbaarheid over lange tijd te blijven dragen.

Parijs vormt daarvan misschien één van de duidelijkste voorbeelden.

Het Haussmanniaanse Parijs wordt vaak begrepen als een monumentale stedenbouwkundige ingreep, maar zijn werkelijke kracht ligt dieper: de stad sluit aan op een reeds bestaande klassieke ordening van straat, bouwblok, gevelwand en appartementsgebouw.

Juist daardoor kon Parijs zich voortdurend transformeren zonder haar samenhang te verliezen.

Dat maakt zichtbaar dat de klassieke vormtaal niet slechts een stijl is, maar mogelijk een transformeerbare grammatica van leefbaarheid.

In een tijd waarin architectuur vaak wordt gedreven door beeldvorming, autonomie en voortdurende vernieuwing, wordt die vraag opnieuw relevant:

Waarom blijken juist klassieke en traditioneel geordende vormtalen wereldwijd zo uitzonderlijk duurzaam, aanpasbaar en leefbaar?

En wat zegt dat over de relatie tussen vorm, bewoning en afstemming?

Niet als nostalgie, maar als een voortdurende culturele werking

De klassieke vormtaal heeft vandaag niet opnieuw betekenis omdat zij oud is, historisch vertrouwd oogt of gevoelens van nostalgie oproept.

Dat zou haar reduceren tot stijl, decor of sentiment.

Haar blijvende betekenis ligt dieper.

Over vrijwel de gehele wereld blijkt dat juist omgevingen die zijn opgebouwd vanuit klassieke of traditioneel geordende vormtalen een uitzonderlijk vermogen bezitten om:

- leefbaarheid te dragen,
- veranderingen op te nemen,
- verschillende functies te absorberen,
- generaties te overleven,
- culturele vermengingen toe te laten,
- en transformaties te verdragen zonder hun samenhang te verliezen.

Dat wijst niet op toeval, maar op een onderliggende werking.

De klassieke vormtaal blijkt geen gesloten stijl te zijn, maar een langdurig ontwikkelde grammatica van bewoning.

De oorsprong ligt dieper dan “de klassieke oudheid”

Wanneer vandaag over “klassieke architectuur” wordt gesproken, wordt meestal gedacht aan:

- Griekenland,
- Rome,
- renaissance,
- neoclassicisme.

Maar de oorsprong van ordenende vormtalen ligt veel dieper en breder.

Vrijwel alle grote beschavingen ontwikkelden vormen van ruimtelijke ordening waarin:

- maat,
- ritme,
- hiërarchie,
- symmetrie,
- overgang,
- monumentaliteit,
- menselijke schaal,
- kosmologische ordening,
- en collectieve herkenbaarheid

een centrale rol speelden.

Dat gebeurde:

- in Mesopotamië,
- Egypte,
- India,
- China,
- Perzië,
- de hellenistische wereld,
- het Romeinse rijk,
- Byzantium,
- de islamitische wereld,
- middeleeuws Europa,
- renaissanceculturen,
- en later opnieuw binnen de neo-stijlen.

De klassieke vormtaal is dus niet één stijl, maar eerder een eeuwenlange zoektocht naar ruimtelijke orde en menselijke afstemming.

Mesopotamië: orde als kosmische structuur

Reeds in Mesopotamië ontstond het besef dat bouwen meer was dan techniek.

Tempels, processiewegen, poorten en stedelijke assen werden opgezet als dragers van:

- hiërarchie,
- symbolische ordening,
- collectieve herkenbaarheid,
- ritueel,
- en kosmologische betekenis.

De stad werd niet willekeurig opgebouwd,
maar geordend rondom betekenisvolle relaties.

Daarmee ontstond één van de eerste grote principes van klassieke ordening:
ruimte als drager van een grotere samenhang.

India en China: harmonie tussen mens, kosmos en omgeving

Ook in India ontstonden uiterst verfijnde systemen van ruimtelijke afstemming.

Binnen onder meer:

- Vastu Shastra,
- tempelarchitectuur,
- paleisstructuren,
- stedelijke ordeningen

werd architectuur begrepen als afstemming tussen:

- mens,
- richting,
- landschap,
- kosmos,
- energie,
- ritme,
- en sociale ordening.

Hetzelfde geldt voor China.

Daar ontwikkelden:

- Feng Shui,
- keizerlijke steden,
- hofstructuren,
- assenstelsels,
- poortsystemen,
- dakhierarchieën,
- binnenhoven

een uiterst duurzame grammatica van bewoning en ordening.

Belangrijk is:

deze tradities waren niet primair gericht op individuele expressie, maar op harmonie en continuïteit.

Dat maakt hen opvallend verwant aan wat later in Europa “klassiek” zou worden genoemd.

Meso-Amerika en de universele menselijke ordening

Ook buiten de klassieke Mediterrane traditie ontstonden krachtige ordenende bouwculturen.

In Meso-Amerikaanse steden en ceremoniële ensembles van onder meer de Maya's, Azteken en Zapoteken werden:

- assen,
- pleinen,
- hoogteverschillen,
- processieroutes,
- monumentale platforms,
- geometrische ordening,
- en rituele hiërarchie

ingezet als dragers van collectieve samenhang en kosmologische betekenis.

Hoewel deze architecturen sterk verschillen van de Europese klassieke traditie, maken zij zichtbaar dat de menselijke behoefte aan ruimtelijke ordening, herkenbaarheid en afstemming universeel lijkt te zijn.

Ook hier werd bouwen niet uitsluitend begrepen als techniek of individueel object, maar als onderdeel van een grotere relatie tussen:

- mens,
- gemeenschap,

- landschap,
- ritueel,
- tijd,
- en kosmologie.

Dat maakt duidelijk dat de oorsprong van ordenende vormtalen veel dieper ligt dan één cultuur of stijlperiode.

De klassieke Europese grammatica vormt daarin geen geïsoleerd verschijnsel, maar één van de vele historische uitwerkingen van een bredere menselijke zoektocht naar leefbare, herkenbare en betekenisdragende omgevingen.

Grieken en Romeinen: grammatica van proportie en stedelijkheid

De Grieken systematiseerden deze ordeningen verder.

Hun architectuur ontwikkelde:

- proportieel,
- ritmiek,
- kolomordes,
- hiërarchie,
- publieke ruimte,
- stedelijke compositie.

Maar nog belangrijker:

de Grieken verbonden architectuur met menselijke waarneming.

De klassieke orde werd niet puur technisch, maar lichamelijk ervaren.

De Romeinen transformeerden deze principes vervolgens naar:

- infrastructuur,
- stedenbouw,
- woningbouw,
- badhuizen,
- markten,
- appartementsgebouwen,
- wegen,
- aquaducten,

- stedelijke netwerken.

Daarmee werd de klassieke grammatica niet alleen monumentaal, maar ook dagelijks.

De Romeinse stad werd een leefbare machine van continuïteit.

Byzantium, islamitische wereld en middeleeuwen

Na Rome verdwenen deze principes niet.

Zij transformeerden.

Binnen Byzantium bleven:

- hiërarchie,
- ritme,
- geometrie,
- symbolische ordening,
- overgangszones

sterk aanwezig.

Ook de islamitische wereld ontwikkelde op basis van oudere tradities uiterst verfijnde stedelijke en architectonische systemen:

- medina-structuren,
- binnenhoven,
- ritmische gevels,
- arcades,
- geometrische ordening,
- overgang tussen publiek en privaat,
- schaduwstructuren,
- menselijke schaal.

In Europa ontstond vervolgens de romaanse en later gotische wereld, waarin klassieke principes opnieuw werden getransformeerd.

De middeleeuwse stad was geen breuk met de klassieke orde, maar een levende voortzetting ervan.

Renaissance: herontdekking van orde

De renaissance bracht geen “terugkeer” naar de oudheid, maar een herinterpretatie.

De klassieke grammatica werd opnieuw bewust gemaakt:

- proportie,
- maat,
- harmonie,
- perspectief,
- stedelijke orde,
- hiërarchie.

Maar tegelijk ontstond iets wezenlijks:

de klassieke taal bleek opnieuw toepasbaar binnen een volledig andere tijd.

Dat is cruciaal.

Een werkelijk levende grammatica kan zich aanpassen zonder haar kern te verliezen.

Neo-stijlen en de moderne stad

Ook de neo-stijlen van de 18e, 19e en vroege 20e eeuw tonen dit.

Neoclassicisme,

eclecticisme,

Beaux-Arts,

historisme —

zij worden vaak gereduceerd tot “kopieën”.

Maar in werkelijkheid vormden zij vaak uiterst robuuste stedelijke systemen.

Zij konden:

- infrastructuur,
- appartementenbouw,
- publieke gebouwen,
- winkels,
- stations,
- boulevards,
- woonstraten

opnemen binnen één leesbare stedelijke orde.

Parijs is daarvan misschien het sterkste voorbeeld.

Parijs: geen stijlstad, maar een continu transformerende orde

Het Haussmanniaanse Parijs wordt vaak gezien als één stijlperiode.

Maar in werkelijkheid is Parijs een opeenstapeling van:

- middeleeuwse structuren,
- renaissance-invloeden,
- classicistische ordeningen,
- Haussmanniaanse uitbreidingen,
- art nouveau,
- art deco,
- moderne toevoegingen,
- hedendaagse functies.

En toch blijft de stad herkenbaar.

Waarom?

Omdat de onderliggende klassieke grammatica continuïteit biedt.

De beroemde appartementsgebouwen functioneren niet alleen als architectuur, maar als neutrale dragers waarin:

- wonen,
- handel,
- werken,
- horeca,
- publieke functies,
- verandering

zich voortdurend konden aanpassen.

Daarmee wordt Parijs geen verzameling objecten, maar een levende stedelijke continuïteit.

De hybride stad

Juist in hybride en koloniale contexten wordt de kracht van deze grammatica zichtbaar.

In:

- Latijns-Amerika,
- Noord-Afrika,
- India,
- Zuidoost-Azië,
- Indonesië,
- de Levant

vermengden zich:

- lokale tradities,
- klassieke ordeningen,
- koloniale systemen,
- klimatologische aanpassingen,
- vernaculaire oplossingen,
- latere modernisering.

En opmerkelijk genoeg bleven veel van deze omgevingen leefbaar.

Niet door stilistische zuiverheid,
maar doordat de onderliggende ordening sterk genoeg was om verschillen te absorberen.

De klassieke grammatica blijkt dus geen gesloten Europese stijl,
maar een uiterst adaptieve vorm van ruimtelijke ordening.

Waarom veel modernistische systemen kwetsbaarder blijken

Veel modernistische systemen functioneren fundamenteel anders.

Hun samenhang hangt vaak sterk af van:

- formele zuiverheid,
- abstractie,
- ontwerpcontrole,
- materiaalcontinuïteit,
- conceptuele helderheid.

Daardoor worden veranderingen snel ervaren als verstoring.

Een uitbreiding,
een winkelpui,
een balkon,
een andere kleur,
een informeel gebruik —
het systeem raakt uit balans.

Klassieke/traditionele structuren blijken daarentegen opmerkelijk tolerant tegenover verandering.

Zij lijken juist sterker te worden door:

- gebruik,
- gelaagdheid,
- toe-eigening,
- veroudering,
- culturele vermenging.

Dat is misschien hun diepste vorm van duurzaamheid.

Geen terugkeer naar vroeger

Dit betekent niet dat simpelweg historiserend bouwen de oplossing zou zijn.

Een oppervlakkige imitatie levert meestal decor op.

Waar het werkelijk om gaat,
is het begrijpen van de werking.

De vraag is niet:

“Hoe bouwen wij opnieuw zoals vroeger?”

Maar:

“Welke eigenschappen maken deze ordeningen zo langdurig leefbaar en transformeerbaar?”

Dan gaat het over:

- ritme,
- proportie,
- hiërarchie,
- overgang,
- menselijke schaal,
- leesbaarheid,
- ornament,

- stedelijke continuïteit,
- aanpasbaarheid,
- collectieve samenhang.

Betekenis voor NOVIOTECTO

Binnen NOVIOTECTO krijgt de klassieke vormtaal daarom een andere betekenis.

Niet als stijl.

Niet als nostalgisch ideaal.

Niet als historische reconstructie.

Maar als mogelijke drager van afstemming.

Afstemming:

- tussen mens en omgeving,
- tussen gebouw en gebruik,
- tussen individu en collectiviteit,
- tussen tijd en continuïteit,
- tussen verandering en samenhang.

De klassieke vormtaal blijkt wereldwijd en door de eeuwen heen bijzonder krachtig omdat zij zichzelf kan relativeren.

Zij hoeft niet voortdurend autonoom zichtbaar te zijn.

Juist daardoor kan zij het leven dragen.

Slot

De klassieke vormtaal heeft haar betekenis behouden omdat zij niet gebaseerd is op tijdelijke beeldvorming, maar op een langdurig ontwikkelde menselijke grammatica van ordening, continuïteit en bewoning.

Van Mesopotamië tot China,
 van India tot Rome,
 van Byzantium tot de renaissance,
 van medina tot Haussmann,
 van koloniale hybriden tot historische wereldsteden,

blijkt telkens opnieuw dat juist deze ordenende en transformeerbare onderleggers leefbaarheid kunnen blijven dragen wanneer de tijd haar werk doet.

Daarom blijft de klassieke vormtaal relevant.

Niet als verleden,
maar als een levende en wereldwijde grammatica van leefbaarheid.

Onderstaand vijf voorbeelden- samengesteld door ChatGPT - van een Parijse avenue

Bestaande avenue in een klassieke vormtaal

In een combinatie van traditionele appartementen en modernistische invullingen

PARIS — HAUSSMANN
INTERPRÉTÉ EN LANGAGE MODERNISTE

In gelijkvormige modernistische modules

In een diversiteit van modernistische bouwwerken: een uniformiteit van het unieke

Bestaand met invullingen van nieuwe bouwwerken in afstemming op bestaand

Deze vijf impressies tonen een fundamentele vraag
binnen het hedendaagse bouwen en architectuur:

ontstaat leefbaarheid door vernieuwing alleen —
of door continuïteit tussen verleden, heden en dagelijks gebruik?

De reeks laat zien dat moderniteit op zichzelf
geen garantie vormt voor een leefbare stad.

Sterker nog:

hoe nadrukkelijker architectuur zichzelf als object manifesteert,

hoe groter vaak de afstand wordt

tussen gebouw,

straat

en bewoner.

Daartegenover blijkt de klassieke stedelijke vormtaal
nog altijd een uitzonderlijk vermogen te bezitten

om rust,

samenhang

en menselijke maat voort te brengen.

Niet omdat zij oud is,
maar omdat zij gedurende eeuwen
werd afgestemd op bewoning,
straatleven,
verhoudingen
en dagelijkse ervaring.

Wanneer moderne architectuur zich opnieuw voegt
naar deze stedelijke logica —
via gevelritmiek,
kroonlijnen,
materialisering,
verticaliteit
en samenhang van de straatwand —
ontstaat geen nostalgie,
maar continuïteit.

Juist daarin lijkt de grootste impuls tot leefbaarheid te liggen.

Misschien vraagt de toekomst van de Europese stad daarom
niet om steeds extremere vormen van originaliteit,
maar om een herontdekking
van de klassieke principes
waarmee steden eeuwenlang leefbaar konden blijven.